

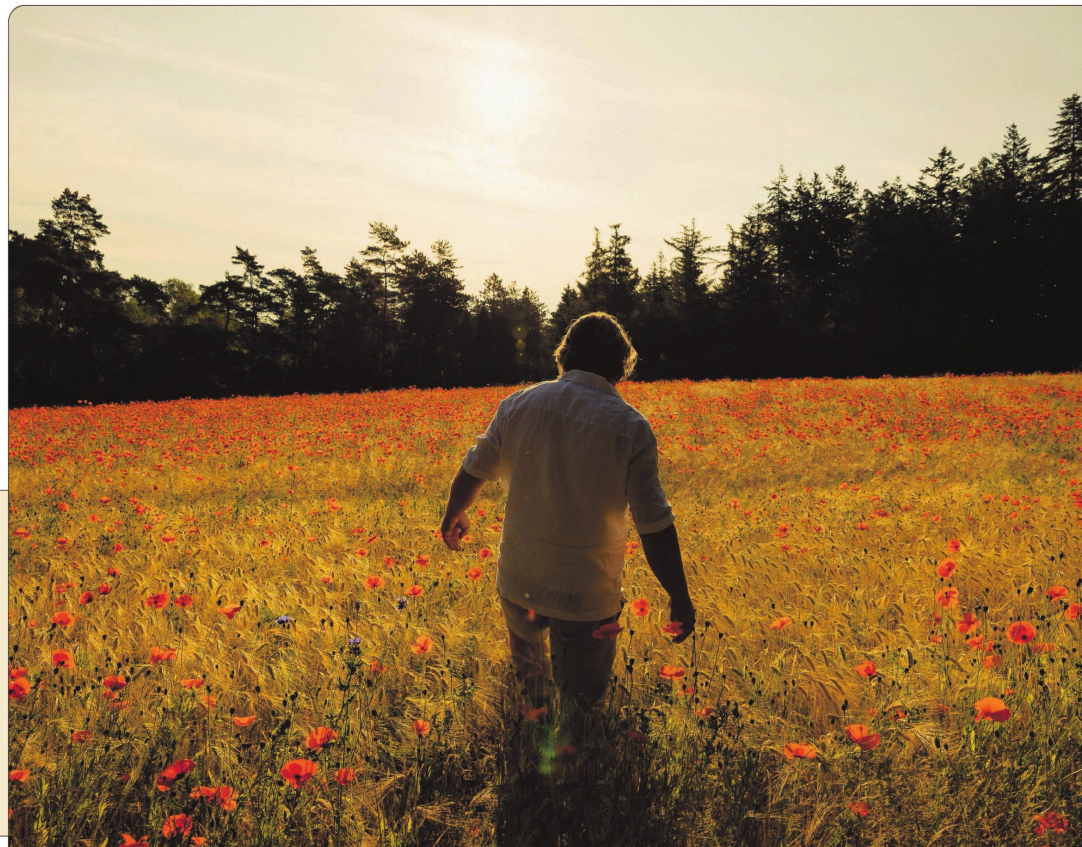
Zo kan het graan

CASPAR JANSSEN RIJDT MEE LANGS DE VELDJES
WAAROP MARCEL VAN SILFHOUT **OUDE GRANEN**
VERBOUWT (EN TOT BROOD EN BIER LAAT
VERWERKEN) IN HARMONIE MET DE NATUUR

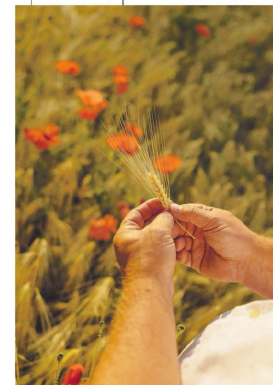

Leven

DAN DOEN WE HET ZELF WEL HET GRAAN VAN MARCEL VAN SILFHOUT

Marcel van Silfhout op zijn akker tussen de klaprozen en winterbrouwergerst.

In eigen hand

Van de overheid valt al jaren weinig te verwachten als het gaat om het beschermen van natuur, biodiversiteit en landschap. Dus nemen particulieren het heft in eigen hand, al of niet in de geest van de punkcultuur,

eind jaren zeventig, toen de toestand ook uitzichtloos leek. 'Dan doen we het zelf wel' is een korte reeks van Caspar Janssen, die zelf zijn stadsbalkon omtoverde tot oase voor bijen en andere beestjes.

ZELFDOEN?

TIPS VAN MARCEL VAN SILFHOUT
OM MEER TE DOEN MET OUDE GRANEN

1. Neem contact op met de Stichting GraanGeluk voor de ontwikkeling van kruiden- en natuurlijke graanakkers. Want het herstellen van de korte keten van bodem tot bord is behoorlijk complex.
2. Zoek boeren of grondeigenaren met akkers die graag weer echte graanteelt willen proberen.
3. Werk samen met goede akkerbouwers en loonwerkers met materieel om te ploegen, klepelen, cultivator, inzaaien en dorsen. Mensen met kennis van graanteelt, de plaatselijke akkerbodems en de daarbij passende gewassen.
4. Zoek molens, bakkers en brouwers in de buurt, om te zien of ze de granen af willen nemen en verwerken tot brood en bier.
5. Zoek horeca en andere afnemers die graag lokale streekproducten op de kaart of in de winkel willen hebben.
6. Beweeg overheden tot actief beleid en middelen voor natuurlijk agrarisch beheer van akkers.

Van Silfhout met winterbrouwergerst (bovens) en onder met brood van Veluws kruiprogge. 'Ik doorbreek die Berlijnse muur tussen natuur en intensieve landbouw.'

Dat gaat niet zonder slag of stoot, maar het voordeel is dat Van Silfhout tegenwoordig ook de plaatjes kan laten zien. 'Ik was pas nog met een ecoloog van Staatsbosbeheer op een van mijn veldjes. Hij telde elf soorten akkerkruiden, meer dan ik er zelf had ingezaaid. En met die granen en die kruiden, komen ook de bijen en de vlinders. En de verbeterde bodem. En de veldleeuweriken. Boerinclusieve natuur, zo noem ik het. Nou ja, je ziet het.'

Het is vooral een landschap dat hier duizenden jaren heeft bestaan, zegt hij. 'Agrarisch erfgoed. En een landschap dat voedsel oplevert. Hier maken we streekeigen brood van en bier, maar ook mosterd en zelfs pasta.' En daarbij, zegt hij, als we later bij Lichtenbeek staan, in Oosterbeek, weer tussen de gerst, rogge, boekweit en de gele mosterd: 'Het is toch prachtig?'

GraanGeluk, zo noemt Van Silfhout het tegenwoordig, al begon hij ooit onder de naam Heideboerderij. Het lijkt in eerste instantie een vreemd project voor iemand die helemaal geen boer was. Van Silfhout was jarenlang journalist bij programma's als *Reporter* en *Zembla*. Zijn speciale interesse in koken en voedsel resulteerde in kookboeken, maar

LEES VERDER OP PAG 14

Meer granen

Kruiprogge, zomergerst, spelt: veldje voor veldje brengt voormalig journalist Marcel van Silfhout oude granen terug in het landschap. Het resultaat: **brood op de plank** en kruiden in het veld.

Door **Caspar Janssen** Foto's **Maarten Delobel**

1

2

Een dagje wuivend graan kijken. Een dagje in het universum van Marcel van Silfhout, de drijvende kracht achter Stichting GraanGeluk. Op het Westerberveld staan we, op de Wageninse berg, omgeven door bomenrijen. Een bunder land met Veluws kruiprogge, met zwarte emmer, met spelt en grijze Brabantse boekweit, bijna vergeten gewassen, granen voor mensenvoedsel, voor brood en bier. En daartussen staan de akkerkruiden die in zijn kindertijd nog vanzelfsprekend deel waren van het Veluws landschap: korenbloemen, klaprozen, kamille en meer. Van Silfhout: 'Hier begon het, met dit veldje, uitgerekend in mijn geboorteplaats.'

Een kleurrijk plaatje, maar veel meer dan dat, vindt Van Silfhout. Dat vertelt hij, in vele toonaarden, op weg

van Amerongen, zijn woonplaats, via het Renkums beekdal, tot aan Oosterbeek, op, onder, aan de rand van de Veluwe en de Veluwezoom. Langs een staalkaart van veldjes waarop hij zijn trosse stempel heeft gedrukt.

Idyllische plaatjes stuk voor stuk, met zomergerst, met gele mosterd, met Aalter troshaver. Graangewassen die hier duizenden jaren lang verbouwd zijn, totdat ze vanaf de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw verdwenen en plaatsmaakten voor velden vol met snijmais voor veevoer aan de ene kant en voor 'nieuwe, schrale natuur' aan de andere kant. Een 'Veluws drama' noemt de gewezen onderzoeksjournalist dat, en daar wil hij iets aan veranderen. 'Ik doorbreek die Berlijnse muur tussen natuur en intensieve landbouw.' En: 'Eigenlijk probeer ik het landschap uit mijn kindertijd te herstellen. En het landschap van mijn ouders. Mijn vader vindt het ook geweldig dat hij weer bloemrijke korenvelden ziet.'

Inmiddels heeft zijn stichting GraanGeluk 43 hectare grond in gebruik. Vooral hier, op en rond de Veluwe en de Veluwezoom, maar ook in de Achterhoek, in Drenthe en sinds kort zelfs in Noord-Holland. Bijna altijd op de arme gronden waar eeuwenlang dit soort gewassen werden verbouwd.

VERVOLG VAN PAG V3

ook in *Uitgebeend*, een 'non-fictiethriller' over hoe de controle op voedselveiligheid kapot is bezuinigd, met alle risico's en schandalen van dien.

Hij nam de rigoureuze beslissing om zelf boer te worden. 'Een van mijn conclusies in mijn boek was dat de 'korte ketens' in de voedselproductie versterkt zouden moeten worden, dat voedsel weer zoveel mogelijk regionaal geproduceerd zou moeten worden, om er ook lokale producten van te maken. Dat wilde ik hier gaan proberen.' Maar, ontdekte hij: 'Van versterken was geen sprake, want er bestond helemaal geen infrastructuur meer. Die hele keten voor het drogen en opschonen van graan, met molenaars, mouterijen, brouwerijen, bakkers, was weg. Ons graan komt tegenwoordig uit het buitenland, dat is wat globalisering doet. We moesten die hele regionale markt weer van de grond af opbouwen.'

Van Silfhout liep aanvankelijk ook tegen muren op. Hij kreeg weliswaar grond ter beschikking van de provincie, maar fietste in feite door al langer bestaande plannen heen, namelijk de aanleg van natuurverbindingen tussen de Veluwe en de Rijn. 'De provincie kocht landbouwgrond op voor natuur, waar natuurorganisaties dan gingen verschralen. Voor boeren, ook voor natuurinclusieve boeren, was nauwelijks plaats meer.' Wat ongetwijfeld ook meespeelde, denkt hij, was 'dat ze me maar een rare snuiter vonden'.

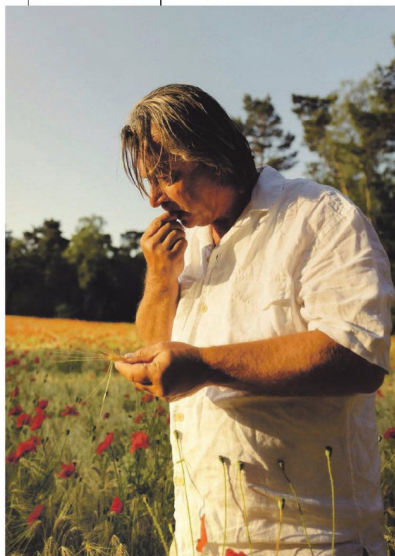
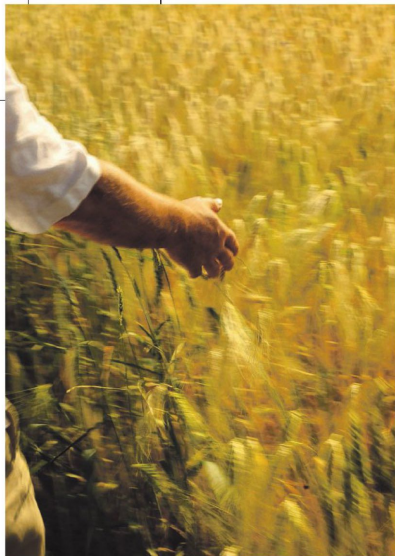
Een turbulente periode volgde. Subsidie liet op zich wachten, hij leende geld, verkocht zijn huis, betaalde zijn schulden af van de overwaarde, maar hij besloot door te zetten. Hij kreeg toch steun uit verschillende hoeken, waaronder de provincie Gelderland en het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. En hij verkreeg land dat hij goedkoop kon pachten of zelfs gratis ter beschikking kreeg, onlangs nog 9 hectare van Land van Ons, een organisatie die grond koopt voor natuurvriendelijke landbouw. Inmiddels krijgt GraanGeluk beheervergoedingen in het kader van natuur- en landschapsbeheer, en donaties door de verkoop van 'Graandelen'. Dat levert Van Silfhout, naast bier- en meelverkoop, eindelijk inkomen op.

Dat bier, Gelders GraanGeluk, is inmiddels bekroond met een prestigieuze internationale prijs voor speciaalbieren. Van Silfhout zelf kreeg met zijn stichting vorig jaar De Gouden Mispel, een onderscheiding van de Vereniging Nederlands Cultuurlandschap.

Want intussen lukte het wel om het 'Veluws drama' op sommige plekken te stoppen. De tocht voert vandaag van de ene naar de andere plek die 'wel recht doet aan de geschiedenis van het landschap'. Inmiddels is er een flink netwerk ontstaan van producenten en verkooppunten in de regio, Van Silfhout zocht samenwerking met andere boeren, met kenners van akkerkruiden en historische granen, en met verwerkers en verkopers van zijn producten. In de regio is hij ook niet alleen. In de vereniging Streekwaar werken natuurvriendelijke boeren samen met ambachtelijke bedrijven en afnemers.

Van Silfhout wil het allemaal laten zien. Dus stoppen we bij delicatessewinkel Smits in Rhenen, waar ze zijn producten verkopen, we proeven het nieuwste bier bij de Stadsbrouwerij in Wageningen en lunchen bij hotel De Wereld, waar veel regionale ingrediënten worden gebruikt. 'We bouwen de regionale markt weer op.' Die markt is nog kwetsbaar, geeft Van Silfhout toe. 'Een geweldige schapenkaasmaker is er mee gestopt en als er een bakker wegvalt, is dat een klap.' En die korte keten is vooral nog best lang. Voor het drogen, pellen, schonen, mouten en malen moet hij tot Lelystad en Winterswijk. 'Ik rij soms 400 kilometer op een dag. De benzinepomphouder zei laatst: 'Ben je er alweer?'

Maar toch, zegt hij, 'als je door je ooghaan kijkt, zie je die oude infrastructuur nog. Hier, aan de zuidkant van de Veluwe en op de Velwezooom stond overal wuivend graan, en dat ging dan via tien molens in Sonsbeek naar de Korenmarkt in Arnhem, waar het graan werd verhan-

Marcel van Silfhout: 'Ik zie ook voor me hoe straks kinderen van lagere scholen een dag gaan meehelpen met inzaaien.'

water goed vast. Alles veranderde door de brede beschikbaarheid van kunstmest, halverwege de vorige eeuw. Toen kon er opeens veel meer worden verbouwd op die arme grond. Intensieve veeteelt met raaigras en snijmaïs, maar ook sierteelt. 'Rampzalig voor de bodem, voor de biodiversiteit en voor de waterhuishouding.'

Het gaat voort, Van Silfhout is gespitst op veldjes die geschikt zouden zijn voor GraanGeluk. Vooral veldjes waar nu maïs staat. Hij stopt bij een natuurgebied, een door de droogte vergeeld veld. Van Silfhout: 'Hier proberen ze al dertig jaar heide te maken. Ik denk dan: hoe mooi zou het zijn als hier graan zou staan met akkerkruiden, tussen de bomenrijen. Natuurmonumenten heeft zelf ook natuurkarakters, daar bemesten ze niet. Maar dit is Veluws klapzand, dat moet je voeden, anders gebeurt er niets. En met dat versralen red je misschien vijf kwetsbare soorten. Prima, op sommige plekken, maar bij mijn systeem zijn wel tachtig soorten gebaat.'

Zelf gebruikt hij geen kunstmest en geen bestrijdingsmiddelen. Agro-ecologisch boeren, zo noemt hij het. Licht bemesten met dierlijke mest doet hij wel. 'Ik zit tussen de intensieve landbouw en de natuur in. Dat wil ook zeggen dat ik denk dat je de veestapel niet zomaar kunt halveren. Als we van de kunstmest af willen, van fossiele energie dus, en als we meer akkerbouw willen, dan heb je dierlijke mest hard nodig.' Een van zijn ambities is om weer een potstal voor de schapen op de Veluwe te maken. Voor de mest. 'Maar ook omdat het wel moet vanwege de wolven.' Die heideschapen lopen in het voor- en najaar ook op zijn veldjes. 'Ze zorgen ervoor dat de rogge beter wortelt, het wortelstelsel verbreedt en verdiept zich, dan krijg je een hogere opbrengst. De schapen verspreiden ook zaden.'

Aan ambities geen gebrek. Van de 43 hectare van nu wil Stichting GraanGeluk er honderden zo niet duizenden maken. 'Ik zeg niet dat de hele landbouw zo moet worden, maar eenderde deel, zeker rondom en ook in de natuurgebieden, kan zeker. Extensieve veehouderij, met natuurkarakters. Je kunt het landschapsgrond noemen. Je maakt dan voedselgrond natuurrijk. Dat is echt te bekostigen. Het is vooral een kwestie van willen.'

We zijn aanbeland bij landgoed Quadenoord in Renkum, waar een paar van zijn mooiste veldjes liggen. 'Dit noem ik graangeluk', zegt hij, terwijl we kijken naar de rode gloed van de klapprozen op een veld met zomergerst. 'Maar graangeluk is ook dat het ons is gelukt om bier en brood te maken, geweldig roggebroom, gemalen in de plaatselijke molen, gemaakt door de plaatselijke bakker. Ik zie ook voor me hoe straks kinderen van lagere scholen een dag gaan meehelpen met inzaaien. En dat iedereen er ook bij de oogst bij is. En dat we daarna gaan schonen en malen en dan bij de bakker het brood maken. Zoals ik vroeger, als kind, ook bij de oogst heb geholpen.'

Ja, dat klinkt romantisch. Het Ot en Sien-frame ligt op de loer. Wil hij niet terug naar een tijd, begin 20ste eeuw, die toch vooral armoedig was? Van Silfhout: 'Ik vind dat een vals beeld. Als jij gewoon op je keuterboerderij zit met verbinding met natuur en landschap, ben je dan arm? Als ik in dit gebied werk, en op deze akkers sta, ben ik gelukkig. Wat vaststaat, is dat de natuurwaarde op het platteland nooit zo hoog was als in de Ot en Sien-periode. Dat is al een reden om te kijken naar wat er toen goed ging. Natuurlijk wil ik niet terug naar Ot en Sien. Wel wil ik kijken naar de wortels van het systeem, die wortels koesteren en met moderne kennis verder ontwikkelen: *reversed innovation*. Terug naar de toekomst met rendabele romantiek.'

Over graangeluk gesproken: Van Silfhout heeft bedacht dat het nieuwste speciaalbier, Veluwezooomer GraanGeluk, een witbier, vandaag wordt gepresenteerd in het brouwerijveld vol klapprozen. Bier van spelt, emmer en gerst, waaraan de brouwers van de Wageningse stadsbrouwerij korenbloem en klapproos hebben toegevoegd. Vijftig mensen hebben zich verzameld in de namiddag, ook Van Silfhouts vader is erbij. 'Graangeluklike' tafereel levert dat op, in de woorden van Van Silfhout.

deld, om in de haven te worden verscheept. Ik zeg niet dat het allemaal terug moet, maar we zouden wat er nog is wel kunnen uitbreiden en professionaliseren.'

In zekere zin heeft GraanGeluk het tij mee. De oorlog in Oekraïne heeft het belang van eigen graanteelt op de agenda gezet. En het intensieve gebruik van schaarse grond voor de productie van veevoer (snijmaïs) in plaats van mensenvoedsel, staat ter discussie. Graan staat daarnaast te boek als 'rustgewas', een gewas dat van oudsher in de wisselteelt wordt gebruikt om de bodem te laten herstellen. Goed voor de bodem dus. Nog een actuele discussie op en rond de Veluwe: de verdroging, mede als gevolg van wateronttrekking voor de landbouw. Leg beregenen aan banden, stop met waterslurpende raaigraslanden op de landbouwenclaves op de Veluwe, zo schreef hydroloog Flip Witte onlangs nog in het blad *Nieuwe Veluwe*. Ga wel graan telen zoals Marcel van Silfhout, aldus de hydroloog. Dat scheelt enorm veel water.

En dat klopt, zo zien we op onze roadtrip over de Zuid-Veluwe, net op een van de laatste dagen van de zowat regenloze maand juni. Op de raaigraslanden staan de beregeningsinstallaties te sproeien, maar Van Silfhout doet niet aan beregenen. 'En je ziet: alles staat er nog goed bij. Na een maand droogte hè.' Dat is ook niet zo gek, weet hij, deze gewassen werden niet voor niets eeuwenlang verbouwd op de droge, hoge, arme zandgronden. Ze kunnen met weinig water toe, en houden